

Uitbreiding golfbaan 'De Haar'

*Actualisatie gebiedsdekkend
onderzoek flora en fauna*

2016-2018

9 november 2018

-veldonderzoek

- tekst

- productie bureau Schenkeveld

- opdrachtgever Golfclub 'De Haar', Vleuten

- contactpersoon Koene Talsma, projectleider uitbreiding golfbaan 'De Haar'

1 Inleiding

Op 13 januari 2014 is het bestemmingsplan Haarzuilens vastgesteld door de gemeenteraad van Utrecht. Het bestemmingsplan maakt de omvorming en uitbreiding van de golfbaan van 9 naar 18 holes mogelijk. Voor de aanleg van de golfbaan is in het kader van de m.e.r uitgebreid onderzoek gedaan naar het voorkomen van beschermde en andere bijzondere soorten. Het inrichtingsplan van de golfbaan is aangepast op het voorkomen van deze soorten. Er zijn diverse mitigerende maatregelen getroffen zodat de ecologische functionaliteit voor de (streng) beschermde soorten niet wordt aangetast. In maart 2011 (besluit 4 maart 2011, kenmerk FF/75C/2010/0363.afw.mw) is door het ministerie van E,L&I geconstateerd dat er met inachtneming van de mitigerende maatregelen geen sprake is van overtreding van de verbodsbepalingen van de Flora en Faunawet.

Het bestemmingsplan "Haarzuilens", dat voorziet in de uitbreiding van de golfbaan, is na de uitspraak van de Raad van State d.d. 23 maart 2016 onherroepelijk geworden. Door de Stichting Vrienden van de Joostenlaan is ook beroep aangetekend tegen de op 3 december 2015 door de gemeente Utrecht verleende omgevingsvergunning. Op 31 maart 2016 heeft de rechtbank Midden-Nederland het beroep gegrond verklaard en bepaalt dat de gemeente een nieuwe omgevingsvergunning moet verlenen met inachtneming van de uitspraak. Onder overweging 31 van de uitspraak stelt de rechtbank dat de natuurgegevens te verouderd zijn om nu nog conclusies te kunnen trekken. De rechtbank overweegt daarbij nog dat bij twijfel omtrent de benodigdheid van een ontheffing of een verklaring van geen bedenkingen het op de weg van de gemeente Utrecht had gelegen contact te zoeken met het ministerie EZ.

De golfclub is van mening dat er in de stukken en tijdens de zitting onvoldoende duidelijk is gemaakt dat er sedert 2009 wel degelijk nieuw onderzoek is verricht. Desalniettemin heeft de golfclub besloten om op basis van nieuw veldonderzoek de natuurwaarden van het gebied opnieuw in kaart te brengen. Dit gebieddekkend onderzoek is in 2016 verricht en in 2017 nogmaals geactualiseerd. De resultaten daarvan zijn vastgelegd in een rapport¹. Mede op basis van dit geactualiseerd onderzoek is op 4 april 2018 in Hoger beroep bij de Raad van State het beroep van de Stichting Vrienden van de Joostenlaan ongegrond verklaard en is de omgevingsvergunning van 3 december 2015 onherroepelijk geworden. Tenslotte is op 1 mei 2018 door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland bij deze vergunning een Ontwerp-Verklaring van geen bedenkingen afgegeven in het kader van de in 2016 opnieuw opgestarte procedure voor de omgevingsvergunning, die na de uitspraak van de Raad van State is afgebroken.

Een en ander betekent dat de aanlegwerkzaamheden dit najaar van start kunnen gaan. Ten behoeve daarvan moet voorafgaand een ecologisch werkprotocol worden opgesteld. Hierin moeten de voorwaarden zoals opgenomen in het projectplan bij de aanvraag² en overgenomen in de Verklaring van geen bedenkingen van de Dienst Ondernemend Nederland en eerder in de positieve afwijzing van de Dienst Regelingen (2011) worden geconcretiseerd. Omdat de natuur veranderlijk is en het voor een zorgvuldig uitvoering van de werkzaamheden belangrijk is dat de kwetsbare plekken zo exact mogelijk worden bepaald is het natuuronderzoek opnieuw geactualiseerd. Dit is alleen gebeurd voor de soorten waarvoor mitigatiemaatregelen (moeten) worden genomen.

De vraagstelling van het nieuwe onderzoek luidt derhalve:

- welke bomen herbergen vleermuizen en om welke type verblijfplaats, soorten en aantallen gaat het?
- welke bomen dragen categorie 1-4 jaarrond beschermde nesten?
- welke bomen dragen categorie 5 jaarrond beschermde nesten, waarvan mogelijk de gunstige staat van instandhouding in het geding is?
- in welke poelen is de laatste 3 jaar voortplanting van Kamsalamander vastgesteld?
- op welke plekken staan te beschermen planten en om hoeveel exemplaren gaat het?
- zijn er nog andere plekken met beschermde soorten, waar zorgvuldig moet worden gehandeld?

De resultaten van het geactualiseerd onderzoek zullen zo exact mogelijk op een veldkaart worden ingetekend. Deze kan daarmee gebruikt worden om kwetsbare plekken in het veld te markeren.

De rapportage wordt beëindigd met een beschrijving van de voorwaarden voor de werkzaamheden op de betreffende plekken in vooral de aanlegfase. Deze zijn de geactualiseerde uitgangspunten voor het ecologisch werkprotocol.

¹ Schenkeveld, A.J.M., 2017: Gebieddekkend onderzoek Flora en Fauna Golfbaan 'de Haar'; bureau Schenkeveld, Culemborg.

² Schenkeveld, A.J.M., 2017: Projectplan van de uitbreiding van golfbaan 'de Haar' te Utrecht; bureau Schenkeveld, Culemborg.

2 Methode

Het plangebied is ten behoeve van het gebiedsdekkende onderzoek in 2016 tenminste 11 maal bezocht.

Ten aanzien van de vleermuizen is toen geïnventariseerd volgens het vleermuisprotocol¹ en ten aanzien van Kamsalamander en Rugstreeppad volgens beide kennisdocumenten².

Van de broedvogels is in 2016 een volledige lijst opgesteld. Verder zijn de territoria van alle broedvogels, die schaars of bedreigd zijn of een categorie 1-5 jaarrond beschermd nest hebben, geteld. Dit is gebeurd met behulp van informatie van twee medewerkers van SOVON, t.w. Anton Schortinghuis en Michel van der Kwast, die het gebied sedert 2011 jaarlijks inventariseren vanaf 2013 ook in het kader van de nieuwe atlas van de Nederlandse broedvogels. Er is verder gebruik gemaakt van de gegevens van Tim Kreetz, boswachter bij de Vereniging Natuurmonumenten. Verder zijn alle categorie 1-4 jaarrond beschermde nesten gekarteerd. Tenslotte zijn ook de nesten van de kolonievogels Aalscholver en Blauwe reiger geteld en gekarteerd.

Vaatplanten zijn met het oog gezocht. Hiervan is een lijst opgesteld. Verder zijn de standplaatsen van alle schaarse (UFK 1990 < 5), bedreigde (Oranje lijst Utrecht 2001 en Rode lijst Nederland 2004) en beschermde (tabel 1-3) soorten gekarteerd. Hierbij is ook gebruik gemaakt van de streeplijsten die Tim Kreetz in juli 2016 heeft opgesteld van met name de bloemrijke akker in de oostelijke uitbreidingslocatie.

In alle sloten en dan vooral degenen die door de uitbreiding worden gedempt of geherprofileerd is de samenstelling van de visfauna met een schepnet geïnventariseerd.

De gegevens uit 2017 en 2018 zijn verzameld door medewerkers van Natuurmonumenten, bureau Schenkeveld, de SOVON-vrijwilligers, de vleermuiskastengroep van het IVN en de greenkeeper en hebben een meer incidenteel karakter.

Hieronder worden bij de bespreking van de resultaten tussen haakjes de volgnummers (*cursief*) en in dien relevant de boomnummers van de betreffende waarnemingen vermeld. De volgnummers staan ook op veldkaart.

¹ <https://www.netwerkgroenebureaus.nl/werken-aan-kwaliteit/werken-aan-kwaliteit/vleermuisprotocol>

² <https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/kennisdocumenten-soorten-ontheffingen-wet-natuurbescherming/>

3 Soortgroepen

3.1 Vaatplanten

akkerkruiden

Een kleine deel van de ca. 5 ha kruidenrijke akkers van het Wielrevelt, die ca. 10 jaar geleden zijn aangelegd in het kader van het landinrichtingsproject Haarzuilens wordt omgevormd tot golfbaan. Het betreft het uiterste noorden van de oostelijke uitbreiding (hole 2 en 3). Het verlies bedraagt ca. 0,5 ha. De plek waar de bloemrijke akker ligt is op de veldkaart aangegeven. Overigens is de floristische kwaliteit van dit deel van de akker matig en zijn de betreffende soorten, Dreps, Grote leeuwenklauw en Kleine wolfsmelk, hier niet in 2016 aangetroffen.

orchideeën

De orchideeën minus de algemene Brede wespenorchis zijn in 2018 opnieuw geteld. Het gaat op de volgende hoeveelheden:

- Moeraswespenorchis: op de noordelijke uitbreidingslocatie 1 exemplaar (122).
- Grote keverorchis: bij hole 6 ca. 25 exemplaren (20), bij hole 16 ca. 300 exemplaren (21), ten oosten van de vijver 15 exemplaren (23) en nieuw in 2017 ca. 200 exemplaren (22) in het bos ten zuiden van hole 6.
- Rietorchis: bij hole 2 2 exemplaren (27, 28), op de noordelijke uitbreidingslocatie ca. 100 exemplaren (123), 1 exemplaar ten oosten van hole 8 (29).

De verspreiding van deze soorten is aangegeven op de veldkaart.

De betreffende orchideesoorten zijn sedert 1 januari 2017 niet meer beschermd, maar worden vanuit de in de Wet opgenomen zorgplicht (artikel 1.11) toch zoveel mogelijk gespaard.

3.2 Broedvogels

jaarrond beschermde nesten (categorie 1-4)

In september 2018 bleken beide buizerdnesten (118, 119) verdwenen en is er wel een nieuw nest van Buizerd (116) in de beukenlaan gevonden.

Havik broedde ook in 2018 in de betreffende Zwarte den (117). In 2016, 2017 en 2018 werden hier steeds 2-3 jongen groot gebracht.

Beide nesten staan op de veldkaart.

Jaarrond beschermde nesten (categorie 5)

Broedvogels met categorie 5 beschermde nesten in het plangebied zijn Blauwe reiger, Boomklever, Boomkruiper, Bosuil, Grauwe vliegenvanger, Groene specht, Grote bonte specht, IJsvogel, Kleine bonte specht, Koolmees, Pimpelmees, Raaf, Zwarte kraai. Hiervan zijn vanwege de minder gunstige staat van instandhouding alleen de nesten van Blauwe reiger, Bosuil, Grauwe vliegenvanger, Groene specht, IJsvogel en Raaf in beeld gebracht. Van Grauwe vliegenvanger (2 territoria in 2016) zijn geen exacte nestplekken bekend.

De verspreiding van de nesten van deze soorten en die van Aalscholver staat afgebeeld op de veldkaart.

Van de volgnummers hebben de volgende waarnemingen ook een boomnummer:

Soort	Volgnummer	Boomnummer
- Aalscholver	138	55
	140	641
	141	640
- Blauwe reiger	126	303
	127	304
	128	301
- Bosuil	125	344

N.b. De bomen rond de vijver zijn in de winter ook belangrijk als slaapplek van Grote zilverreiger. De aantallen zijn wisselend en kunnen soms wel 100 exemplaren bedragen. De zilverreigers hebben een voorkeur voor de dennen, waarin ook de

nesten van Blauwe reiger zitten, maar kunnen ook gewoon op de kant zitten of op andere plaatsen in de bomen langs de vijverrand (o.a in de bomen die verdwijnen voor de aanleg van de nieuwe hole 9). Hun aanwezigheid zal voor, tijdens en na de aanlegwerkzaamheden worden gemonitord.

3.3 *Vleermuizen*

De samenstelling van de vleermuisfauna en het gebruik van het gebied als vliegroute, kraam-, paar- of winterverblijfplaats is in 2005 en 2016 nauwgezet door de Zoogdierverseniging onderzocht. De veldkaart toont alle in 2016 waargenomen verblijfplaatsen, waarvan een aantal niet tot de exacte boom kon worden herleid.

In 2018 is op basis van deze verspreidingsgegevens en de fysieke kenmerken van de betreffende bomen geprobeerd de voor vleermuizen belangrijke bomen zo goed mogelijk in beeld te brengen. De volgnummers met boomnummers staan hieronder vermeld. Dit betreft ook de bomen, waarvan de holtes in het kader van de komende kap met exclusion-flaps zijn afgeschermd. Deze waren in 2016 onbewoond.

Soort	Volgnummer	Boomnummer
- Rosse vleermuis	62	180
	71	206
	18	201
	19	346

Tenslotte zijn ook de vleermuiskasten met een bezetting d.d. 24 oktober 2018 (1-7, 142) op de veldkaart aangegeven. De gegevens ten aanzien van de bezetting zijn vanaf 2017 verzameld door de IVN onder begeleiding van de Zoogdierverseniging (zie ook <http://app.vleermuiskasten.nl/projects/detail/162>). De kasten raken steeds meer in gebruik. In 2017 waren nog maar 3 kasten bezet, in 2018 tenminste 7.

De kasten en exclusion-flaps zijn opgehangen in het kader van de positieve afwijzing van de Flora- en faunawet (2011) en de daaraan verbonden voorwaarden. Deze worden dus op hun doelmatigheid door de Zoogdierverseniging gemonitord. Er worden nog steeds kasten bij gehangen. Dit betreft zowel eigen gemaakte houten kasten als gekochte betonnen ronde en vierkante kasten. In totaal hangen nu 31 kasten.

N.b. Om er zeker van te zijn dat bij de kap geen winterverblijfplaatsen worden geschaad, wordt voorafgaand aan de werkzaamheden alle te kappen bomen nog een keer met de boomcamera gecontroleerd op aanwezigheid van overwinterende dieren.

3.5 *Overige zoogdieren*

Buiten de vleermuizen zijn er in het plangebied geen beschermde zoogdiersoorten zonder vrijstelling bij ruimtelijke ingrepen aanwezig. Deze soorten komen zodanig algemeen voor in Nederland, dat de gunstige staat van instandhouding momenteel niet in het geding is. De algemene zorgplicht (artikel 1.11) blijft wel onverminderd van kracht.

3.6 *Amfibieën, reptielen en vissen*

Kamsalamander

In 2016 is Kamsalamander alleen in de poel bij hole 10 vastgesteld. Hier zijn in totaal 3 exemplaren (1 ♂ en 2 ♀) gevangen/gezien (25). In het vijvertje bij het clubhuis zijn sedert 2006 geen exemplaren aangetroffen. Deze poel is dichtgegroeid en bevat geen open water meer. In 2018 is in de ronde poel tussen hole 10 en 12 voortplanting van Kamsalamander vastgesteld (26). Er zijn toen door medewerkers van NM meer dan 100 eieren geteld. De poel was de winter daaraan voorafgaand geschoond. De modderige waterbodem is toen verwijderd. Beide voortplantingsplekken zijn op de veldkaart aangegeven.

Overige amfibieën en vissen

Er is in 2016 gedurende de veldbezoeken ondanks gericht onderzoek geen Rugstreeppad vastgesteld.

In de diverse poelen op de golfbaan en in de sloten van de uitbreidingslocaties zijn verder

de beschermde Bastaardkikker, Bruine kikker, Gewone pad, Kleine watersalamander vastgesteld.

In de sloten van de uitbreidingslocaties is op diverse plekken de voorheen beschermde Kleine modderkruiper gevangen. De voorheen beschermde Bittervoorn is op 1 plek in de aanvoersloot naar de grote vijver gevangen.

Voor alle hierboven genoemde (voorheen)beschermde soorten geldt bij ruimtelijke ingrepen in de provincie Utrecht vrijstelling. De algemene zorgplicht blijft wel van kracht.

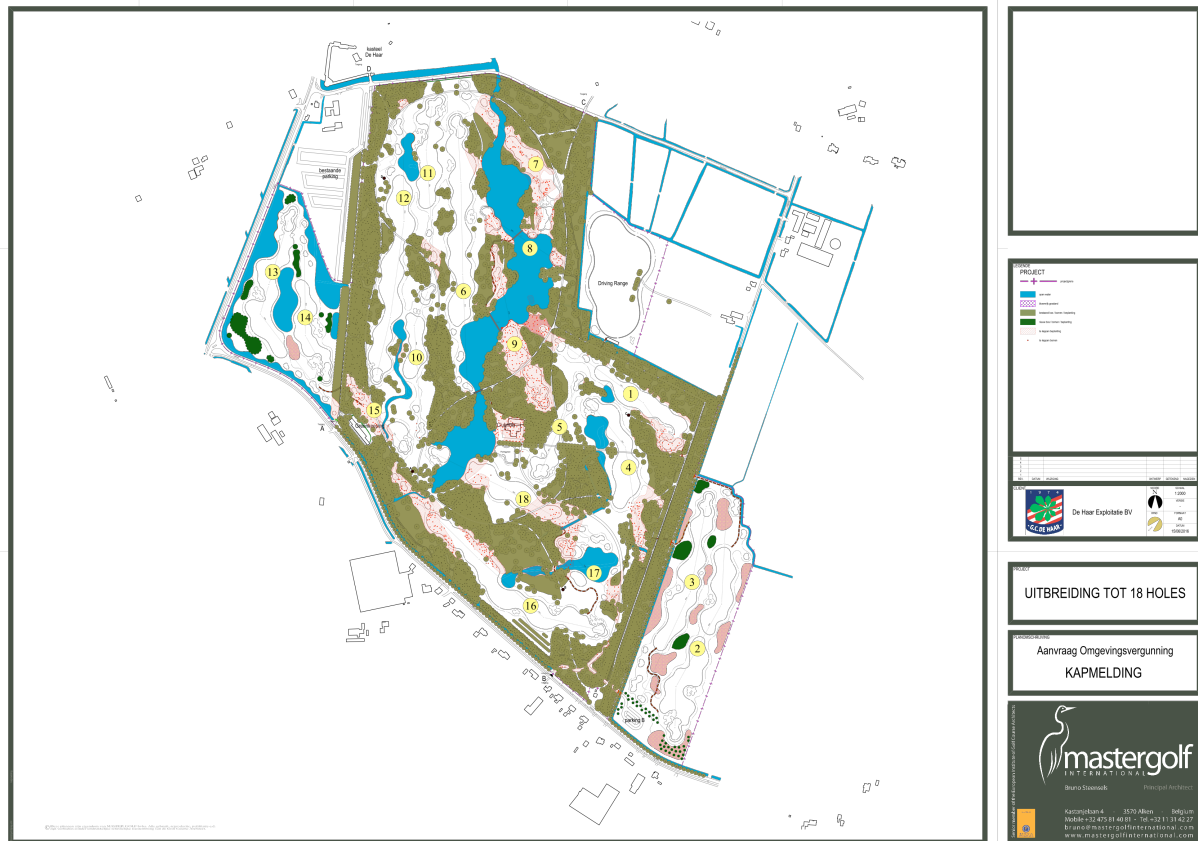
3.7 **Conclusie**

De natuur en ook de natuurwetgeving zijn veranderlijk. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van 2016 zijn:

- Grote keverorchis, Rietorchis en Moeraswespenorchis nemen nog steeds in aantal toe, maar zijn niet meer beschermd.
- Er zijn twee (categorie 4) jaarrond beschermde nesten van Buizerd verdwenen en een bijgekomen.
- Er is een (categorie 5) jaarrond beschermd nest van Raaf bijgekomen. IJsvogel heeft in 2018 niet gebroed.
- Er worden inmiddels 8 van de 20 eerder opgehangen vleermuiskasten als verblijfplaats gebruikt en wel door Gewone dwergvleermuis en Rosse vleermuis.
- Er is nu ook in de ronde poel tussen hole 10 en 12 voortplanting van Kamsalamander vastgesteld.
- Kleine modderkruiper en Bittervoorn zijn niet meer beschermd.

4 Ingreep

Figuur 1 toont het ontwerp van de uitbreiding van de golfbaan met het te kappen bos en het nieuw aan te leggen water. Juist deze twee maatregelen hebben het meeste effect op de ecologische functionaliteit van het gebied voor de beschermde soorten. Voor onder artikel 3.10 beschermde soorten en categorie 5 jaarrond beschermde nesten geldt dat de betreffende stand- of verblijfplaats mag worden aangetast mits de gunstige staat van instandhouding niet wordt geschaad. Voor onder artikel 3.5 beschermde soorten en categorie 1-4 jaarrond beschermde nesten gelden zwaardere eisen. Voor deze soorten geldt dat de betreffende vaste rust- en verblijfplaats behouden moet blijven en de kwaliteit bij verstoring met mitigerende maatregelen moet worden gewaarborgd.

figuur 1: uitbreiding golfbaan 'de Haar' met areaal te kappen bos en nieuw water

De aanlegwerkzaamheden en de aanwezigheid van beschermde soorten kruisen elkaar op een aantal punten. Hieronder worden deze knelpunten en de oplossing hiervan toegelicht.

5 ***Uitgangspunten voor het werkprotocol***

Hieronder worden de mogelijke belemmeringen die de Wet natuurbescherming betekent voor de uitbreiding weer eens op een rij gezet en zo actueel mogelijk gemaakt. Er worden ook nieuwe voorstellen gedaan om de ecologische functionaliteit van het gebied voor de diverse soorten te waarborgen, voor Habitatrichtlijnsoorten door de stand-/verblijfplaats middels mitigatiemaatregelen te behouden en voor nationaal beschermde soorten eventueel door compensatiemaatregelen de gunstige staat van instandhouding te verzekeren.

De hieronder genoemde voorwaarden/voorstellen zijn al eerder uitgewerkt in het projectplan bij de aanvraag van een Verklaring van geen bedenkingen (Vvgb) bij de dienst RVO van het ministerie EZ, en voor zover nodig in het beheerplan. Deze verklaring haakt aan bij de omgevingsvergunning en verleent toestemming voor het onderdeel 'Handelingen met gevolgen voor beschermde planten en dieren'. Op grond van de voorwaarden bij de Vvgb, de voorwaarden bij de eerdere positieve afwijzing (2011) en die van het projectplan (2017) wordt een werkprotocol opgesteld. Hieronder worden deze voorwaarden op basis van de meest recente natuurgegevens en de veranderde natuurwetgeving zo actueel mogelijk gemaakt. Ze hebben een wettelijk basis in die zin dat een van de voorwaarden bij de positieve afwijzing (2011 en 2014) en de Verklaring van geen bedenkingen (2018) is dat er een werkprotocol op basis van de meest recente gegevens moet worden opgesteld voorafgaand aan de werkzaamheden.

Moeraswespenorchis (niet meer beschermd)

Het betreft hier een enkel recent gevestigd exemplaar. De betreffende standplaats verdwijnt bij de aanleg van de driving range. In oktober 2018 is het exemplaar niet meer teruggevonden. In het kader van de zorgplicht dient de zode rond het betreffende exemplaar voorafgaand aan de graafwerkzaamheden in depot te zetten en de grond na de graafwerkzaamheden over de nieuwe flauwe oever aan de noordzijde van de driving range uit te spreiden. De oppervlakte van de af te graven grond bedraagt ca. 40 m², de dikte 30 cm. De grond moet voor 1 maart 2019 zijn teruggebracht. De betreffende plek is gemarkeerd.

Grote keverorchis (niet meer beschermd)

De standplaatsen ten noorden van de nieuwe hole 7, ten zuiden van hole 18 en bij de nieuwe hole 6 worden niet beïnvloed door de uitbreiding van de golfbaan.

Ten behoeve van de nieuwe hole 16 zijn vanwege de essentaksterfte alle jonge exemplaren Gewone es (boomnummers 1306-1314) gekapt. Hierdoor is de beschaduwing van de standplaats van de 300 exemplaren Grote keverorchis verminderd. Dit betekent dat de resterende boom (Zomereik 388) moet blijven staan en van de kaplijst gehaald om zo de kwaliteit van de standplaats te waarborgen. De groeiplaats is in het ontwerp gedeeltelijk aangeduid als fairway/semi rough. Omdat Grote keverorchis voorheen een rode-lijstsoort (categorie kwetsbaar) was en nog steeds in aantal achteruit gaat, is het verlies van deze standplaats geen optie. In het ecologisch werkprotocol worden daarom als voorwaarden opgenomen dat tenminste de eik blijft staan en de semi-rough/fairway nog verder opschuift naar het zuiden, zodat niets van de standplaats wordt opgeofferd. De betreffende plek is gemarkeerd met groene paaltjes.

Rietorchis (niet meer beschermd)

Twee standplaatsen verdwijnen. De nieuwe standplaats bij hole 10 blijft ongemoeid.

Beide rietorchissen bij hole 10 worden uitgegraven en teruggezet op geschikt terrein, bijvoorbeeld de nieuwe flauwe oevers van de waterpartijen tussen de holes 10 en 12 of bij de holes 13 en 14. Deze oevers worden beheerd als nat hooiland.

De rietorchissen op de plek van de toekomstige driving range zijn in oktober 2018 niet meer teruggevonden. In het kader van de zorgplicht dient de zode rond de betreffende exemplaren voorafgaand aan de graafwerkzaamheden in depot te zetten en de grond na de graafwerkzaamheden over de nieuwe flauwe oever aan de noordzijde van de driving range uit te spreiden. De oppervlakte van de af te graven grond bedraagt ca. 400 m², de dikte 30 cm. De grond moet voor 1 maart 2019 zijn teruggebracht. De betreffende plek is gemarkeerd.

Akkerkruiden (beschermd onder artikel 3.10)

In de aanlegfase verdwijnt er een zekere oppervlakte akker (0,5 ha) van een matige floristische kwaliteit. In 2016 zijn de betreffende beschermde soorten hier niet aangetroffen. Omdat het hier om eenjarige soorten gaat, wordt niet overwogen de andere akkerkruiden over te planten. Het

overgebleven areaal kruidenrijke akker is bij een gericht beheer groot genoeg om de gewenste kwaliteitsverbetering te realiseren.

Broedvogels met jaarrond beschermde nesten (categorie 1-4)

De jaarrond beschermde nesten (categorie 4) van Buizerd en Havik worden niet vernield. De verstoring rond de nesten neemt met name rond die van Havik en het oostelijke nieuwe buizerdnest toe.

Het gebruik van het nieuwe wandelpad en de ligging van de nieuwe hole 7 werden wel als problematisch beoordeeld. Er is daarom om een second opinion gevraagd aan SOVON.

Zij oordelen dat er in de aanlegfase rond alle nesten rekening gehouden moet worden met de kwetsbare periode. Verder is het gebruik van de nieuwe hole 7 en het wandelpad mogelijk negatief. De vastgestelde mitigatievoorstellen hiervoor zijn:

- De werkzaamheden in de aanlegfase zoals kap en grondverzet vinden binnen een straal van 75 m van het nest plaats buiten de kwetsbare periode van de Buizerd en Havik (1 februari – 1 september).
- Het wandelpad (tracé "Oude Krakeling" en verder naar het oosten over de beukenlaan) wordt ter hoogte van beide nesten in de broedtijd (1 februari tot 1 september) afgesloten.
- De wandelaars worden omgeleid via het 'kerkenpad' en blijven zo op tenminste respectievelijk 170 en 125 m van de nesten.
- In de periode dat er jongen zijn mag het nest van Havik niet binnen 50 meter worden benaderd door mensen of materieel. In de kwetsbare periode wordt een zone van 50 meter aan de westkant van het nest vrijgehouden van betreding d.m.v. 'verboden toegang i.v.m. broedseizoen' bordjes o.i.d. Het bos mag in die periode in geen geval betreden worden. De nieuwe ligging van de bosrand ten westen van het haviknest wordt extra ingeplant om passerende golfers zoveel mogelijk aan het zicht te onttrekken.

Broedvogels met jaarrond beschermde nesten (categorie 5)

Van IJsvogel en Blauwe reiger, beide categorie 5 soorten, verdwijnen respectievelijk 1 en 5 nestplekken. Deze soorten worden verondersteld voldoende flexibiliteit te hebben zich elders te vestigen. De Wet natuurbescherming wordt niet overtreden, als de gunstige staat van instandhouding is gewaarborgd.

Daarom wordt voor IJsvogel vanwege het verlies van de broedplek bij de nieuwe hole 16 op drie plekken langs de grote vijver een ijsvogelwand opgericht.

Het aantal broedparen van Blauwe reiger loopt in Nederland de laatste jaren terug, maar dit heeft waarschijnlijk meer te maken met voedselconcurrentie met Grote zilverreiger. Voor Blauwe reiger blijven er voldoende alternatieve bomen (Zwarte den) in de omgeving om een nieuw nest te bouwen. Er worden geen bomen met nesten van Groene specht en Grauwe vliegenvanger gekapt.

Ook de boom met het ravennest blijft staan, maar wordt wel veel meer vrijgezet. Raaf is gevoelig voor verstoring. Het is daarom de vraag of het broedpaar gebruik zal blijven maken van het nest. Het aantal broedparen van Raaf neemt in Nederland nog steeds toe, maar de soort is nog steeds zeldzaam en staat daarom op de Rode lijst van in Nederland bedreigde broedvogels. De kap- en aanlegwerkzaamheden voor dit deel van hole 7 in een straal van 75 m rond het nest worden daarom voor 1 februari afgerond.

Vleermuizen (beschermd onder artikel 3.5)

Voor de vleermuizen gelden grotendeels dezelfde voorwaarden en maatregelen zoals genoemd in de positieve afwijzing uit 2011. Alleen de maatregelen bij de aanleg van het eiland vervallen zoals ook goedgekeurd in het besluit van 17 februari 2014.

Op basis van het nieuwe onderzoek zijn een aantal bomen van de kaplijst gehaald. Dit betreft de nummers 191, 599-602. Andere mitigatiemaatregelen zijn:

- De bomen met paarverblijven van Ruige dwergvleermuis of in de directe omgeving daarvan ($r < 10$ m) mogen alleen buiten de paarperiode (15 juli – 1 november) gekapt/opgekrond worden.
- Op de plek van de oorspronkelijke elzenhaag aan de noordzijde van de oostelijke uitbreiding (hole 2 en 3) wordt tussen de holes en aan de zijkanten struweel aangeplant. De bestaande elzensingels iets ten oosten van de uitbreiding en aan de zuidzijde hiervan blijven gehandhaafd.

- De waterpartij bij de holes 16 en 17 wordt ter hoogte van de kraamboom van de Watervleermuis versmald. Er komt meer ruimte rond deze boom. Deze wordt ingeplant met struiken.
- Ook de bomen met paarverblijfplaatsen van Gewone grootorvleermuis bij de nieuwe holes 4 en 18 worden afgeschermd met nieuwe aanplant.
- Dit geldt ook voor de ruimte rond de boom met een zomerverblijfplaats van Rosse vleermuis bij de nieuwe holer 8.
- Er worden 12 vleermuiskasten opgehangen aan de bomen op de nieuwe parkeerplaats.

Kamsalamander (beschermd onder artikel 3.5)

Omdat inmiddels met zekerheid is vastgesteld dat de poel bij het clubhuis niet meer als voortplantingswater wordt gebruikt, maar daarentegen de poel tussen de holes 10 en 12 wel, volstaan de in de positieve afwijzing uit 2011 genoemde maatregelen niet. De aangepaste maatregelen zijn:

- Het te kappen bos en de werkzones reliëf in bestaand bos op het zuidwestelijk deel van de bestaande baan, dus ten behoeve van de nieuwe holes 15 en 16 ten westen van de toevoersloot, worden in de zomer (vanaf 1 juli) voorafgaand aan de werkzaamheden met een scherm ontoegankelijk gemaakt.
- Beide voortplantingswaters worden vergroot en verdiept.
- Er wordt geen verbinding gemaakt met het slotenstelsel.
- Het nieuwe voortplantingswaters worden visvrij gehouden.
- De vijvers bij holer 16 en 17 worden amfibievriendelijk gemaakt door ze eveneens waterhuishoudkundig te isoleren en visvrij te houden.

Kleine modderkruiper (niet meer beschermd)

Hoewel Kleine modderkruiper inmiddels niet meer is beschermd, geldt vanuit de zorgplicht dat bij de slootwerkzaamheden zoveel mogelijk dieren, vissen en amfibieën, worden gespaard.

Bij het dempen en uitgraven van de oude sloten wordt daarom gehandeld volgens de in de oude 'Soortenstandaard Kleine Modderkruiper' genoemde gedragscode. Dit houdt o.a. in:

- eerst nieuw leefgebied maken;
- niet werken in de kwetsbare periode;
- compartimentering;
- wegvangen en terugzetten.

Bittervoorn (niet meer beschermd)

Zolang de toevoersloot niet wordt vergraven en het peil (tijdelijk) van de sloot en vijver niet verlaagd, zijn er geen effecten op Bittervoorn en andere vissen.

Conclusie

De hierboven genoemde voorwaarden/voorstellen zullen dus worden uitgewerkt in een ecologisch werkprotocol. Deze dient samen met de veldkaart als leidraad bij de werkzaamheden en moet daarom ook steeds op het werk aanwezig zijn. Tenslotte is het belangrijk dat voorafgaand aan de werkzaamheden kwetsbare plekken duidelijk zijn gemarkeerd en dat bij de directievoering en werkoverleg regelmatig (2x /maand) een ecooloog aanwezig is.

6 Bijlagen

- Veldkaart verspreiding bijzondere soorten uitbreiding golfbaan 'de Haar'.